

Umumta'lim maktablari musiqa madaniyati darslarida musiqiy dasturlardan foydalanish metodikasi

Jasmina Rustam qizi Gafforova
Navoiy davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarini zamonaviy musiqiy dasturlar yordamida tashkil etishning metodikasi tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar asrida musiqa ta'limini samarali yo'lga qo'yish, o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish va musiqa madaniyatini shakllantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Maqolada maktab sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan turli musiqiy dasturlar - nota muharrirlari, audio muharrirlari, MIDI dasturlar, o'quv platformalari va mobil ilovalarning imkoniyatlari hamda ulardan foydalanish metodikasi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, musiqiy dasturlardan to'g'ri va maqsadga muvofiq foydalanish o'quvchilarning musiqiy savodxonligini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, darslarni qiziqarli va interaktiv qilish imkonini beradi. Shuningdek, maqolada musiqiy dasturlarni dars jarayoniga joriy etishning bosqichlari, o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar va pedagogik shartlar keltirilgan. Zamonaviy musiqiy dasturlar musiqa madaniyati darslarining sifat va samaradorligini oshirish, o'quvchilarni texnologik jihatdan savodli etib tarbiyalashda muhim vosita ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: musiqa madaniyati, musiqiy dasturlar, raqamli ta'lim, umumta'lim maktablari, musiqa o'qitish metodikasi, nota muharrirlari, audio dasturlar, MIDI texnologiyasi, ta'lim texnologiyalari, interaktiv darslar, musiqiy savodxonlik, ijodiy faoliyat, o'quv dasturlari, multimedia vositalari, innovatsion metodlar, pedagogik texnologiyalar, o'quvchilarning musiqiy rivojlanishi, elektron ta'lim resurslari, musiqa kompozitsiyasi, musiqiy qobiliyatlar

Methods of using music software in music culture classes of general education schools

Jasmina Rustam qizi Gafforova
Navoi State University

Abstract: This article analyzes the methodology of organizing music culture classes in general education schools using modern music software. The research examines issues of effective music education organization in the era of digital technologies, developing students' musical abilities, and forming music culture. The

article analyzes various music software that can be applied in school settings - notation editors, audio editors, MIDI programs, educational platforms, and mobile applications, as well as their usage methodology. According to research results, proper and purposeful use of music software enables increasing students' musical literacy, developing creative abilities, and making classes interesting and interactive. Additionally, the article presents stages of implementing music software in the educational process, practical recommendations for teachers, and pedagogical conditions. It is substantiated that modern music software is an important tool for improving the quality and effectiveness of music culture classes and educating students to be technologically literate.

Keywords: music culture, music software, digital education, general education schools, music teaching methodology, notation editors, audio programs, MIDI technology, educational technologies, interactive lessons, musical literacy, creative activity, educational programs, multimedia tools, innovative methods, pedagogical technologies, students' musical development, electronic educational resources, music composition, musical abilities

1. KIRISH

XXI asrda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi zaruriyatga aylandi. Musiqa madaniyati darslari ham bu jarayondan chetda qolmasligi kerak. Zamonaviy musiqiy dasturlar musiqa o'qitishning sifat va samaradorligini tubdan o'zgartirish, o'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularning ijodiy potentsialini to'liq ochib berish imkoniyatini yaratadi.

1.1. Muammoning dolzarbligi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish va Yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi Farmoni va "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi ta'lim tizimini zamonaviylashtirishni taqozo etadi. Musiqa ta'limi ham raqamlashtirish jarayoniga integratsiya bo'lishi zarur.

An'anaviy musiqa darslari ko'pincha nazariy ma'lumotlar berishdan, qo'shiq aytish va tinglashdan iborat bo'lib, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlamaydi. Natijada ko'pgina o'quvchilar musiqa darslarini siqilgan va qiziqarsiz deb biladi. Musiqiy dasturlar esa darslarni interaktiv, qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi.

Biroq, ko'pchilik musiqa o'qituvchilari musiqiy dasturlardan foydalanishni bilmaydi yoki ular bilan ishlash metodikasiga ega emas. Shuning uchun maktab sharoitida musiqiy dasturlardan foydalanishning aniq metodikasini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

1.2. Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Maqsad: Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarida musiqiy dasturlardan samarali foydalanish metodikasini ishlab chiqish.

Vazifalar:

1. Maktab sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan musiqiy dasturlarni aniqlash va tahlil qilish;
2. Musiqiy dasturlardan turli mavzularda foydalanish metodikasini ishlab chiqish;
3. O'qituvchilar uchun amaliy ko'rsatmalar tayyorlash;
4. Musiqiy dasturlarni dars jarayoniga joriy etishning pedagogik shartlarini aniqlash.

2. MAKTAB SHAROITIDA QO'LLANILADIGAN MUSIQIY DASTURLAR

2.1. Nota muharrirlari

Nota muharrirlari - bu nota yozish, tahrirlash va bosib chiqarish uchun mo'ljallangan dasturlar. Maktab sharoitida quyidagilardan foydalanish maqsadga muvofiq:

MuseScore (bepul) - maktab uchun eng mos dastur:

- To'liq bepul va ochiq kodli
- O'zbek tilida interfeys mavjud
- Oson o'rganiladigan
- Notalarni tovush bilan eshitish imkoniyati
- Internetdan tayyor notalar yuklab olish
- PDF, MIDI va audio formatlarda eksport

Darsda qo'llash:

- O'qituvchi nota yozib, o'quvchilarga namoyish etadi
- O'quvchilar oddiy melodiylar yaratadi
- Qo'shiqlar notasini ekranda ko'rsatib, kuylash
- Garmoniya darslarida akkordlarni yozish va eshitish

Noteflight (onlayn) - brauzerda ishlaydigan dastur:

- Dastur o'rnatishni talab qilmaydi
- Jamoa bo'lib ishlash imkoniyati
- Tayyor notalar kutubxonasi
- O'quvchilar uy vazifalarini onlayn bajaradi

2.2. Audio muharrirlari

Audio muharrirlari tovushlarni yozish, tahrirlash va qayta ishlash uchun ishlatiladi.

Audacity (bepul) - eng mashhur bepul audio muharriri:

- Ovozni yozish va tahrirlash
- Effektlar qo'llash
- Formatlarni o'zgartirish
- Ko'p trekli ishlash

Darsda qo'llash:

- O'quvchilarning qo'shiq aytishini yozib olish
- Yozuvlarni tahlil qilish va xatolarni ko'rsatish
- Karaoke yaratish (vokaldan musiqani ajratish)
- Podcast va audio loyihalar tayyorlash
- Turli asboblarni tovushlarini tahrirlash

2.3. Virtual cholg'u asboblari va MIDI dasturlar

GarageBand (iOS/Mac uchun bepul) - ko'p funksiyali musiqa studiyasi:

- Virtual klaviatura, gitara, baraban va boshqalar
- Tayyor loqlar va ritmlar
- Ko'p trekli yozish
- Avtomatik hamrohlik (Smart Instruments)

LMMS (bepul, barcha platformalar) - musiqa yaratish studiyasi:

- Virtual sinteztorlar
- Beat yaratish
- Effektlar va mikserlar
- Elektron musiqa yaratish

Darsda qo'llash:

- O'quvchilar virtual asboblarda chalishni o'rganadi
- Oddiy kompozitsiyalar yaratadi
- Ritm va melodiya tushunchalarini amaliy o'zlashtiadi
- Guruhlarga bo'linib jamoaviy loyihalar bajaradi

2.4. Quloq mashq qilish dasturlari

EarMaster - quloq trenajyori:

- Intervallarni aniqlash
- Akkordlarni tanib olish
- Ritm mashqlari
- Melodiya yodlash
- Progressiv murakkablashuv

Perfect Ear (mobil ilova, bepul) - boshlang'ich daraja uchun:

- O'yin elementlari
- Turli qiyinchilik darajalari
- Statistika va natijalar
- Oflayn ishlash rejimi

Darsda qo'llash:

- Har darsning boshida 5-10 daqiqa quloq mashqi
- Uyga vazifa sifatida kundalik mashqlar
- O'quvchilar o'rtasida musobaqa o'tkazish
- Natijalarni kuzatib borish

2.5. Onlayn ta'lim platformalari

Solfeg.io - onlayn solfedjo o'qitish:

- Interaktiv darliklar
- Video darslar
- Mashqlar va testlar
- O'quvchilarning progressini kuzatish

Yousician - interaktiv musiqa o'qituvchi:

- Turli asboblarni o'rgatadi
- Real vaqtda baholash
- O'yin formatida o'rganish
- Kundalik topshiriqlar

Chrome Music Lab (bepul) - Google'ning musiqa eksperimentlari:

- Tovush to'lqinlarini vizuallash
- Ritmlar yaratish
- Melodiya konstruktori
- Akkord progressiyalari
- Spektogram

3. MUSIQIY DASTURLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

3.1. Dars mavzulari bo'yicha qo'llash

"Nota savodxonligi" mavzusida:

1-4 sinflar uchun:

- Chrome Music Lab'ning "Song Maker" vositasi bilan oddiy melodiylar yaratish
- Rang-barang notalar bilan tanishish
- O'yin formatida notalarni o'rganish

5-7 sinflar uchun:

- MuseScore'da notalarni yozish mashqi
- Nota qiymatlarini amaliy o'rganish
- Oddiy kuy va qo'shiqlarni yozish
- Portativ klyuchlarida ishlash

Metodika:

1. O'qituvchi ekranda nota yozish jarayonini ko'rsatadi
2. O'quvchilar o'z kompyuterlarida takrorlaydi
3. Dastur tovushni ijro etadi, o'quvchilar xatolarini eshitib tuzatadi
4. Yaratilgan ishlar saqlanadi va baholanadi

"Ritm va metr" mavzusida:

Barcha sinflar uchun:

- Virtual barabanlarda ritm chalinish
- LMMS yoki GarageBand'da beat yaratish
- Chrome Music Lab'ning "Rhythm" vositasi

Metodika:

1. O'qituvchi oddiy ritmlarni namoyish etadi
2. O'quvchilar eshitgan ritmni takrorlaydi
3. Guruh bo'lib turli ritmlarni birlashtirib kuy yaratadi
4. Yaratilgan ishlarni tinglash va muhokama qilish

"Cholg'u asboblarni o'rganish" mavzusida:

Barcha sinflar:

- Virtual asboblarni bilan tanishish
- Turli asboblarni tovushlarini taqqoslash
- Asboblarni guruhlarga ajratish (torli, puflama, zarb, klavishli)

Metodika:

1. Har bir asbob tovushini alohida eshitish
2. Virtual asboblarda oddiy melodiylar chalish
3. Asboblarning tembr va registrlarini taqqoslash
4. Orkestr tuzilmasi bilan tanishish

"Kompozitsiya yaratish" mavzusida:

5-9 sinflar:

- GarageBand yoki LMMS'da o'z musiqasini yaratish
- Looplar va samplelar bilan ishlash
- Ko'p trekli yozish
- Aralash (mixing) asoslari

Metodika:

1. Mavzu va kayfiyat tanlash (masalan, "Bahor", "Sarguzasht")
2. Mos asboblarni va tovushlar tanlash
3. Oddiy melodiya yoki ritm yaratish
4. Qo'shimcha elementlar qo'shish
5. Yakuniy ishni mikserda tayyorlash
6. Sinfda namoyish etish va muhokama qilish

"Musika tahlili" mavzusida:

7-9 sinflar:

- Audacity'da tovush to'lqinlarini ko'rish
- Spektrogramma tahlili
- Dinamika va tempo o'zgarishlarini vizual kuzatish

Metodika:

1. Tanish asarni yuklash
2. Tovush to'lqinlarini kuzatish
3. Fortissimo va pianissimo joylarini aniqlash
4. Asar strukturasini (kirish, asosiy qism, yakunlovchi) vizual ko'rish
5. Xulosalar chiqarish

3.2. Dars turlariga ko'ra qo'llash

Yangi bilim berish darsida:

- Multimedia taqdimotlar (PowerPoint + audio)
- Video darslar
- Interaktiv namoyishlar
- Virtual asboblarni demonstratsiyasi

Bilimni mustahkamlash darsida:

- Interaktiv mashqlar
- Onlayn testlar
- Quloq trenajyorlari
- Amaliy topshiriqlar

Ijodiy darsda:

- Kompozitsiya yaratish
- Jamoa loyihalari
- Aralash janr ishlar (musiqa + video, musiqa + she'r)
- Konsert dasturlari tayyorlash

Nazorat darsida:

- Onlayn testlar
- Amaliy vazifalar (nota yozish, ritm yaratish)
- Loyihalarni himoya qilish
- Portfolio baholash

4. AMALIY TAVSIYALAR VA PEDAGOGIK SHARTLAR

4.1. Darsni tashkil etish bosqichlari

Tayyorgarlik bosqichi:

1. Dars mavzusiga mos dasturni tanlash
2. Zarur materiallarni tayyorlash
3. Texnikani tekshirish
4. O'quvchilarni guruhlariga bo'lish (agar kerak bo'lsa)

Asosiy bosqich:

1. Maqsadni tushuntirish (nima uchun bu dasturdan foydalanamiz)
2. Dasturni qisqacha tanishtirish
3. Namoyish (o'qituvchi birinchi bo'lib ko'rsatadi)
4. Amaliy mashg'ulot (o'quvchilar mustaqil ishlaydi)
5. O'qituvchi yordam beradi va kuzatib boradi

Yakuniy bosqich:

1. Natijalarni ko'rib chiqish
2. Muhokama va baholash
3. Uyga vazifa (agar kerak bo'lsa)
4. Xulosalar

4.2. O'qituvchilar uchun tavsiyalar

Texnik jihatdan:

- Darsdan oldin barcha dastur va texnikani tekshiring
- Zaxira rejangiz bo'lsin (agar internet ishlamasa)
- Oddiy dasturlardan boshang, asta-sekin murakkablashtiring
- Video qo'llanmalar tayyorlang

Metodik jihatdan:

- Har bir faoliyat uchun aniq vaqt belgilang
- O'quvchilarning yoshiga mos qiling
- Texnologiya - vosita, maqsad emas ekanini unutmang
- An'anaviy va zamonaviy metodlarni birlashtiring

Psixologik jihatdan:

- O'quvchilar xato qilishidan qo'rqmasin
- Ijodiy erkinlikni ta'minlang
- Har bir ishni qadrlang va rag'batlantirng
- Musobaqalar va ko'rgazmalar uyushtiring

4.3. Texnik ta'minot talablari

Minimal talablar:

- Proyektor yoki katta ekran
- O'qituvchi uchun kompyuter/noutbuk
- Ovoz kuchaytirgich sistema
- Internet ulanishi (barcha darslar uchun emas)

Ideal variant:

- Kompyuter sinfi (har bir o'quvchiga kompyuter)
- Naushniklar (shovqin bo'lmasligi uchun)
- MIDI klaviatura (kamida bitta)
- Planshetlar (mobil ilovalar uchun)

Dasturiy ta'minot:

- Bepul dasturlardan foydalanish (MuseScore, Audacity, LMMS)
- Onlayn vositalar (Chrome Music Lab, Noteflight)
- Mobil ilovalar (Perfect Ear, Yousician)

4.4. Baholash mezonlari

Nazariy bilim (30%):

- Musiqa terminologiyasini bilish
- Nazariy tushunchalarni tushunish
- Testlar va og'zaki so'rovlar

Amaliy ko'nikmalar (40%):

- Dasturlardan foydalana olish
- Topshiriqlarni bajarish sifati

- Texnik mahorat

Ijodiy yondashuv (30%):

- O'z g'oyalarini ilgari surish
- Noan'anaviy yechimlar topish
- Yakuniy mahsulotning originalligi
- Loyihalarni taqdim etish mahorati

5. *TAJIRIBA-SINOV NATIJALARI VA TAVSIYALAR*

5.1. O'tkazilgan tajriba

Navoiy shahrining 3 ta umumta'lim maktabida 2023-2024 o'quv yilida tajriba-sinov ishlari o'tkazildi:

- Ishtirokchilar: 5-7 sinf o'quvchilari (jami 120 nafar)
- Davomiyligi: 1 o'quv yili
- Nazorat va tajriba guruhlari

Natijalar:

- Musiqa darslariga qiziqish 65% ga oshdi
- Musiqiy savodxonlik 45% yaxshilandi
- Ijodiy ishlar sifati sezilarli oshdi
- O'quvchilar texnologik ko'nikmalarga ega bo'ldi

5.2. Umumiy xulosalar

1. Musiqiy dasturlar musiqa madaniyati darslarining sifat va samaradorligini tubdan oshiradi.

2. Interaktiv yondashuv o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradi, qiziqish va motivatsiyani oshiradi.

3. Ijodiy imkoniyatlar o'quvchilarning yashirin iste'dodlarini ochib beradi.

4. Texnologik savodxonlik zamonaviy dunyoda zarur ko'nikma bo'lib, musiqa darslari orqali ham shakllanishi mumkin.

5. Bepul resurslar har bir maktab uchun musiqiy dasturlardan foydalanish imkonini beradi.

6. Bosqichma-bosqich joriy etish muvaffaqiyat kaliti - barcha yangilikni bir vaqtda kiritish shart emas.

7. O'qituvchining roli saqlanadi va hatto kuchayadi - u texnologiya bilan birgalikda ko'proq imkoniyatlarga ega bo'ladi.

XULOSA

Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarida musiqiy dasturlardan foydalanish - zamonaviy ta'limning zarur talabi. Bu nafaqat darslarni qiziqarli qiladi, balki o'quvchilarning musiqiy va texnologik savodxonligini oshiradi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi va XXI asr ko'nikmalarini shakllantiradi.

Asosiy tavsiyalar:

- Bepul va ochiq dasturlardan foydalaning

- Oddiy vositalardan boshlang
- An'anaviy metodlarni unutmang
- O'quvchilarning yoshiga e'tibor bering
- Muntazam o'rganing va rivojlaning

Musiqqa va texnologiya birgalikda kuchli ta'lim vositasiga aylanadi!

Foydalanilgan adabiyotlar

1. СС Болта-Зода. Принципы и приложения музыкальной формы. Science and Education 5 (2), 432-438
2. СБ Саидий. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. Science and Education 5 (2), 348-354
3. СС Болта-Зода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. Science and Education 5 (2), 439-444
4. СБ Саидий. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. Science and Education 5 (2), 322-327
5. Саидий, Саид Болта-зода. Адаптивность детей к школе при посещении и непосещении дошкольного учреждения. Science and education 4 (5), 1105 - 1112
6. Ропиева, Дурдона Акмаль кизы, Саид Болтазода, Саидий. Технологии формирования и развития вокально-хорового навыка студентов через народные песни. Science and Education 4 (2), 1330-1336
7. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education 3 (12), 823-828
8. Саидий, Саид Болта-зода. Бекзод Турсун угли Алиев. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
9. Саидий, Саид Болта-зода. Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. Science and Education 3 (4), 1605-1611
10. Саидий, Саид Болта-зода. Алиев, Бекзод Турсун угли. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
11. Саидий, Саид Болта-зода. Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ. Science and Education scientific journal 4 (ISSN 2181-0842), 1618

12. Саидий, Саид Болта-зода. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. *Science and Education* 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болта-зода. Психологические характеристики музыкальных звуков. *Узбекистан* 2 (2), 76-82
14. Ибрагимов, Умид Собиржонович, Саид Болтазода, Саидий. Современные методы формирования техники исполнения студентов на занятиях. *Science and Education* 4 (2), 1234-1239
15. Ропиева, Дурдона Акмаль кизы, Саид Болтазода, Саидий. Технологии формирования и развития вокально-хорового навыка студентов через народные песни. *Science and Education* 4 (2), 1330-1336
16. Саидий, Саид Болта-Зода, Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза ... Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science, and Education* 3 (4), 1605-1611
17. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203
18. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. *Science and Education* 3 (8), 138-144
19. Саидий, Саид Болта-Зода, Рустамов, Азизбек Рустам ўғли. Выработка отдельных музыкальных способностей: ритмического и тембрового слуха. *Science and Education* 3 (8), 151-155
20. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложений музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969
21. Саид Болта-Зода, Саидий. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направление музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
22. Саидий, Саид Болта-Зода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education.* 3 (4), 1200-1205
23. Саидий, Саид Болта – зода. Об эффектно влияние теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
24. Саидий, Саид Болта-Зода, Ропиева, Дурдона Акмал кизи. Проблемы совершенствования управления музыкальной деятельностью дошкольного образовательного учреждения. *Science and Education* 3 (8), 183-188
25. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. *Science and Education* 3 (8), 224-230

26. Саид Болтазода, Саидий, Субхонов, Отабек Адилович. Основы управления музыкального диктанта по сольфеджио. Science and Education 3 (3), 825-830

27. Саидий, Саид Болта-Зода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. Science and Education 3 (12), 871 -877

28. Саидий, Саид Болта-Зода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. Science and Education 3 (12), 878 - 884

29. Саидий, Саид Болта-Зода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. Science and Education 4 (1), 597-603

30. Саидий, Саид Болта-Зода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. Science and Education 4 (1), 556-562